THE EXPERIENCE OF ANTINOMIES IN *GENIU PUSTIU*

Maria Melania Zmău (Angheluş)
PhD. Student, University of Piteşti

Abstract: This paper aims to identify the antinomies lived by the romantic characters from Mihai Eminescu's novel, Geniu pustiu. Toma Nour, Poesis, Ioan and Sofia are those problematic natures, unadapted and inadaptable, at the same time, whom their - social, emotional and ethical - antinomies, generated by the problematic of their historical and social position, are overwhelming for their souls, therefore they all have a tragic end.

Keywords: antinomy, social, affective, ethic, romantic, hero

Creaţie literară de factură romantică, expresie a unei profunde originalităţi, *Geniu pustiu* este dovada evidentă că cel mai mare poet liric al literaturii naţionale este dublat de un mare prozator.

Geniu pustiu „este întâiul jurnal romantic românesc” (CĂLINESCU apud SIMION, 1964: 26) aşa cum a fost socotit de către G. Călinescu, iar publicarea târzie a acestuia, în afara contextului romantic, datorată lui I. Scurtu, în 1904, a stârnit numeroase controverse la acea vreme în rândurile exegeţilor eminescieni.

G. Ibrăileanu, cel care îi recunoscuse deja monumentala valoare a creaţiei lirice, a considerat apariţia romanului *Geniu pustiu* drept „o impietate faţă de Eminescu şi o mistificare a publicului” (IBRĂILEANU, 1974: 106) afirmând de asemenea, că autorul acestuia a fost „ un mare poet şi un detestabil romancier” (IBIDEM:109). De altfel, şi exegetul E. Lovinescu observa că, de fapt, întreaga nuvelistică eminesciană nu are prea mare valoare, deoarece scriitorul „ nu ştie a crea pe dinăuntru un om cu o psihologie determinată şi nu-l poate, mai ales, planta în mijlocul unei ambianţe sociale cu raporturi multiple de coexistenţă” (LOVINESCU apud SIMION, 1964: 9).

Până şi I. Scurtu, cel care a considerat că este necesar ca acest roman sa vadă lumina tiparului şi să fie cunoscut în rândurile cititorilor, ajunge la concluzia că, pe lângă valoarea istorică, literară, biografică şi estetică, romanul are şi multe defecte.

Exegetul eminescian G. Călinescu este cel care scoate la iveală originalitatea surprinzătoare a prozatorului afirmând că: „Eminescu este un detestabil romancier, însă tot aşa de detestabil e ca Goethe, Jean Paul, Tieck, Hoffman. (...) Eminescu, împreună cu toţi romanticii germani, înţelege naraţiunea în proză ca dezvoltare de fenomene onirice şi de stări de contemplaţie. Prozele lui sunt de fapt poeme.” (CĂLINESCU, 2002: 398).

De asemenea, E. Simion opinează că: „oricine parcurge opera sa epică are sentimentul că o mare forţă de creaţie, o fantezie proiectată în toate zonele universului existenţial, un adânc simţ al realului şi puterea de a armoniza viziuni cosmice tulburătoare constituie, fără echivoc, însuşirile unui prozator romantic de-o acută originalitate, pentru care vecinătatea cu liricul, cunoscut şi adorat, nu este compromiţătoare.”(SIMION, 1964: 5).

De fapt, aceasta este deprinderea romanticului, definită atât de bine de Novalis în *Fragmente*: „poetul romancier încearcă să facă poezie din evenimente şi dialoguri, din reflecţii şi descrieri, întocmai cum poetul liric face din sentimentele, gândurile şi imaginile sale.” (NOVALIS apud SIMION, 1964: 26).

Aşadar, valoarea creaţiei în proză a celui mai mare poet naţional nu trebuie negată, întrucât, adevărata personalitate creatoare a acestuia, nu poate fi înţeleasă fără a i se cunoaşte

BDD-A28313 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:09 UTC)

şi proza, care, alături de lirica sa, formează un tot unitar, o sinteză monumentală prin care Eminescu şi-a câştigat dreptul la nemurire.

Geniu pustiu, scriere de tinereţe „ce poartă signatura timpului" (EMINESCU apud SIMION, 1964: 21), în care Eminescu a încercat a pune şi „un sâmbure de adevăr care să fie mai consistent decât părţile ce se aşază împrejurul lui" (IBIDEM: 22), face parte dintr-un proiect mai amplu ce urma să poarte numele de *Naturi catilinare.* Finalizarea acestui amplu proiect nu a mai avut loc, însă, titlul atrage atenţia datorită evidentei asemănări cu denumirea operei scriitorului german Friedrich Spielhagen, *Naturi problematice (Problematische Naturen).*

Deşi unii comentatori au lansat ipoteza că autorul ar fi încercat o simplă transpunere a romantismului german, Eminescu însuşi neagă orice apropiere a creaţiei sale cu cea a scriitorului german, iar în corespondenţa pe care o ţinea cu I. Negruzzi, deoarece se afla la Berlin în perioada în care se ocupa de redactarea acestui roman, susţine că: „*Naturile catilinare*, de-or fi gata cândva, nu vor putea fi o imitaţiune a opului lui Spielhagen, din simpla cauză că eu nu cunosc *Problematische Naturen* decât după nume, şi chiar acest titlu l-am auzit pentru prima oară de la d-voastră, când mi-o recomandaţi anul trecut s-o citesc. Apoi, romanul meu am început a-l scrie parte după impresiuni nemijlocite din anul 1868, pe când eram la Bucureşti, parte după un episod, ce mi l-a povestit un student din Transilvania." (IBIDEM: 22).

Tot în acest sens, Zoe Dumitrescu-Buşulenga, în studiul său *Eminescu şi romantismul german,* demonstrează că „romantismul german, oricât de considerabil pare să intre în componenţa universului eminescian, rămâne un volum apreciabil de idei, imagini şi elemente de versificaţie, dar care capătă, prin intrarea în lumea lăuntrică a scriitorului şi gânditorului român, o configuraţie tipic, indubitabil românească. (DUMITRESCU-BUŞULENGA în STUDII EMINESCIENE, 1971: 65).

Aşadar, Eminescu transpune într-un chip specific romantic, influenţat de tipul de naraţiune introdus de Goethe, elemente filtrate prin propria-i sensibilitate creatoare, într-o creaţie literară de mare valoare. *Geniu pustiu* devine astfel, o ţesătură pur romantică în care se împletesc armonios elemente „ce altfel cu greu pot vibra laolaltă" (SIMION, 1964: 26).

Reflecţiile morale, sociale, politice şi istorice, tipologia umană existentă, descrierile realiste, lirismul atât de specific marilor talente romantice precum şi simbolurile utilizate, reprezintă elementele ce se întrepătrund în seria de tablouri succesive ce compun unitatea operei.

Naturile catilinare, adică tipologia umană plăsmuită de fantezia autorului, pe care E. Simion le defineşte ca fiind acele „spirite insurgente, problematice, faustiene ale unei generaţii inconformiste, revoltate şi dezamăgite totodată, înflăcărată de idealurile naţionale şi ţintuită de plumbul greu al solitudinii"(IBIDEM: 25), sunt construite într-o manieră specific romantică.

Toma Nour, pictorul Ioan, Poesis şi Sofia sunt aceste tipuri umane problematice, complexe, contradictorii şi, totodată, inadaptate şi inadaptabile. Prin aceste trăsături, personajele romantice eminesciene se apropie foarte mult de arhetipul romantic universal, pe care G. Călinescu îl defineşte astfel: „individul romantic este utopia unui om complet anormal, dezechilibrat şi bolnav, adică cu intelectul şi cu sensibilitatea exacerbată la maximum, rezumând toate aspectele spirituale de la brută la geniu." (CĂLINESCU, 1971: 10).

În maniera sa de a concepe o astfel de tipologie romantică, Eminescu a fost influenţat, firește, de personajele de acest gen existente deja în universalitate, însă ţinând cont de faptul că Eminescu însuşi a fost un mare romantic european, el „a eminescianizat naturile problematice, dându-le un spaţiu geografic nou şi mai presus de aceasta, dându-le acele

BDD-A28313 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:09 UTC)

destine în care se simt în drumul spre universalitate, particularităţile sufletului românesc elevat printr-o nemărginită dragoste de patrie, un eroism exemplar." (PETRESCU, 1983: 202)

În exegeza sa, *Eminescu. Originile romantismului,* A. Petrescu consideră că ceea ce-l apropie pe Eminescu de Friedrich Spielhagen este utilizarea în prim planul operei sale, a conceptului de geniu politic, regăsit în tipurile lui Toma Nour şi Ioan, deoarece ca şi acesta, Eminescu „a dat naturii problematice acel sens activ al neadaptatului superior care în nemulţumirea proprie se face expresia nemulţumirii unei colectivităţi şi care atrage în procesul destrucţiei personale nu numai mediul limitat al individului de rând ci forţele opozante ale istoriei" (PETRESCU, 1983: 203).

Toma Nour, protagonistul romanului, este un personaj demonic, genial, profund dezamagit, un suflet pustiit, care se confruntă nu numai cu problematica poziţiei sale istorice, dar şi cu sfâşierea afectivă, ce devine distructivă. „El este arhetipul eminescian" (VIANU, 1985: 220). Deosebit de interesant este portretul acestui erou eminescian, conceput în manieră romantică, într-o atmosferă de mister, un portret ce aminteşte de personajul byronian, care evidenţiază caracterul contradictoriu al personajului şi în care predomină atitudinile şi trăsăturile de razvrătit tenebros, satanic, genial.

Toma Nour *era frumos, d-o frumuseţe demonică. Asupra feţei sale palide, musculoase, espresive, se ridica o frunte senină şi rece ca cugetarea unui filosof. Iar asupra frunţei se zburlea cu o genialitate sălbatecă părul său negru-strălucit, ce cădea pe nişte umeri compacţi şi bine făcuţi. Ochii săi mari, caprii, ardeau ca un foc negru sub nişte mari sprâncene stufoase şi îmbinate, iar buzele strâns lipite, vinete, erau de-o asprime rară. Ai fi crezut că e un poet ateu, unul din acei îngeri căzuţi, un Satan, nu cum şi-l închipuiesc pictorii: zbârcit, hidos, urâcios, ci un Satan frumos, de-o frumuseţe strălucită, un Satan mândru de cădere, pe-a cărui frunte Dumnezeu a scris geniul, şi iadul îndărătnicia, un Satan dumnezeiesc care, trezit în ceri, a sorbit din lumina cea mai sfântă, şi-a îmbătat ochii cu idealele cele mai sublime, şi-a muiat sufletul în visurile cele mai dragi, pentru ca în urmă, căzut pe pământ, să nu-i rămână decât decepţiunea şi tristeţea, gravată în jurul buzelor, că nu mai e în ceri. Repedea îmflare a nărilor şi vioaia sclipire a ochilor lui semnala o inimă din cele nebune, un caracter pasionat. Talia sa subţire, fină, şi mâna sa albă cu degete lungi şi aristocrate sămăna cu toate astea a avea o putere de fier. Toată espresiunea în sine era d-o putere generoasă, deşi infernală.*

Trăsătura definitorie a acestui erou romantic rămâne inadaptabilitatea sa într-o perioadă istorică opusă propriei personalităţi. Acest înger de geniu, dezamăgit şi revoltat totodată, măcinat de mari decepţii, este un suflet complex, un idealist pierdut într-o *epocă de tranziţie* în care nu se poate integra. Imposibilitatea de a se adapta în timpul său devine sursa trăirii unor antinomii sfâşietoare, ce-l vor determina să piardă totul în fiinţa sa, devenind astfel, un suflet pustiit de orice simţire, un *demon rece, palid, cu inima de bronz,* retras în solitudine, incapabil *de a fi fericit sau de a ferici pe cineva. O! dacă-ai cunoaşte tu cât de puţin sufletul meu acesta, te-ai înfiora – nu ştii, nu-ţi poţi imagina cât e de pustiu, cât e de deşert în el, e tocmai ca gândirea idioată şi stearpă a unui om a cărui urechi sunt surde ca lutul, a cărui gură e mută ca pământul, a cărui ochi sunt orbi ca piatra. Nu mai simt nimic (...). Stele-n ceri, amoruri pe pământ, numai în noaptea mea necio stea, numai în sufletul meu ... neciun amor.*

Aflat într-un mediu ostil, *nenăscut în timpul său*, Toma Nour resimte din plin ireconciliabila antinomie, specific romantică, aceea dintre individ şi societate, dintre lumea lăuntrică ideală, pe care şi-o proiectează eroul, şi lumea exterioară imperfectă, care i se înfăţişează acestuia. El nu poate accepta o societate degradată din pricina „corupţiei aparatului de stat, semidoctismului intelectualilor, a imposturii, a parazitismului

BDD-A28313 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:09 UTC)

social"(SIMION, 1964: 31) şi, de aceea, el poartă o mască *numai ca să nu placă unei lumi ce nu-i plăcea lui. Eu sunt ce sunt, destul că sunt altceva decât ceea ce cred ei. Lauda lor nu mă linguşeşte, pentru că ei laudă o individualitate care nu-i identică cu a mea – batjocura lor nu m-atinge, pentru că ei batjocuresc un individ pe care eu nu-l cunosc... Îi dispreţuiesc pe oameni... m-am săturat de ei,* este afirmaţia lui Toma Nour, care, după experienţele ostile ale vieţii, cade într-un iad de ură. Aşadar, antinomia socială creează climatul dedublării individualităţii romantice eminesciene.

Decepţia adâncă izvorâtă din credinţa că în lume predomină răul, suferinţa, iluzia, alături de sentimentul că lumea nu-i mai poate oferi nici o satisfacţie, îi mistuie sufletul determinându-l să se gândească din ce în ce mai mult la zădărnicia existenţei. Inadaptarea şi inadaptabilitatea acestuia derivă din idealismul la care aderă cu înflăcărare, fiindcă Toma Nour îşi doreşte o lume ideală, descrisă metaforic astfel: *aş vreaca omenirea să fie ca prisma, una singură, strălucită, pătrunsă de lumină, care are însă atâtea culori. O prismă cu mii de culori, un curcubeu cu mii de nuanţe. Naţiunile nu sunt decât nuanţele prismatice ale Omenirei, şi deosebirea dintre ele e atât de naturală, atât de explicabilă cum putem explica din împrejurări asemenea diferenţa dintre individ şi individ. (...) Sfărâmaţi monarhii, desfinţaţi războiul şi atunci Cosmopolitismul cel mai fericit va încălzi pământul cu razele sale de pace şi de bine.*

Însă, societatea degradată, în care nu-şi găseşte locul, este exact opusul idealului său social, este o lume plină de *istorici ce nu cunosc istoria, literaţi şi jurnalişti ce nu ştiu a scrie, actori ce nu ştiu a juca, miniştri ce nu ştiu a guverna, financieri ce nu ştiu a calcula (...).* Eroul se simte atât de indignat de lipsa credinţei, de parvenitism, de inexistenţa patriotismului şi, mai ales, de imoralitatea ce domneşte în lume, văzând cum *divorţul... adulteriul ce îmblă cu feţele bolnăvicioase, spoite din gros, măşti vie,zâmbind femeilor le stârpeşte, zâmbind bărbaţilor îi usucă.*

Aflându-se înconjurat de mizeriile acestei generaţii, el încă mai nutreşte speranţa unei schimbări, o rascolire a geniului naţional printr-o *uriaşă re-acţiune morală, o revoluţiune de idei, în care ideea românesc să fie mai mare decât uman, genial, frumos,* dar se simte incapabil de a ridica generaţia cu umărul şi ajunge la concluzia că *tot ce se-ntâmplă pe lume rezultă, iar de-o fi ca ei să se stingă, se vor stinge şi cu noi şi fără de noi – de nu, nu.*

Eroul excepţional, Toma Nour, are o lume a lui aparte, opusă lumii reale din care face parte, iar această puternică antinomie dintre lumea interioară a eroului romantic şi lumea exterioară din care face parte, nu va putea fi depăşită, el nefiind capabil să realizeze o împăcare a termenilor opozanţi.

Înainte de a se retrage în singurătate şi de a deveni un suflet pustiit de orice simţire, eroul descrie amănunţit în jurnalul său, cele mai importante experienţe ale existenţei sale, ce vor crea climatul apariţiei unor antinomii sfâşietoare pentru sufletul său.

Un prim eveniment extrem de dureros pentru el este pierderea mamei sale pe vremea când era doar un copil, şi care, îi prilejuieşte eroului prima evadare în universul oniric. De altfel, eroul îşi caută eliberarea din realitatea socotită odioasă, în acest univers simbolic, utopic, atât de exploatat de către romantici, şi în alte împrejurări, traversând evenimente considerate la fel de dureroase.

Aşadar, antinomia raţional-iraţional (luciditate – vis) este trăită în momentele de mare intensitate afectivă, momente în care Toma Nour admite că mai simte şi el, iar atunci se refugiază în zonele obscure ale conştiinţei: *câteodată mai simt şi eu!.. O atunci îmi place să trec prin lume cu ochii închişi şi să trăiesc sau în trecut sau în viitor. Visez ca copilul ce vorbeşte prin somn, zâmbind, cu Maica Domnului, mă transport în ceri, pun aripi umerilor mei şi părăsesc pământul, pentru ca să mă dau cu totul acelor umbre divine-visuri care mă*

BDD-A28313 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:09 UTC)

poartă din lume-n lume şi mă izbesc din gândire în gândire. Mor pentru pământ, ca să trăiesc în ceri.

Astfel că, aceste regresiuni în acest univers misterios şi incoerent reprezintă o căutare a identităţii sale, a unităţii şi a armoniei sfărâmate. Visul echivalează cu moartea, cu anihilarea simţurilor şi a conştiinţei, eroul căutând să acceadă în cele mai profunde structuri ale individualităţii umane.

Aflat *la vârsta cea pedantă şi nesuferită căreia nu ştii ce nume să-i dai,* în vremea studenţiei, Toma îl cunoaşte pe pictorul Ioan, considerat de unii comentatori un alter ego al protagonistului, *acel înger cu păr negru şi lung, cu ochii de-un albastru aşa de strălucit şi de adânc, cu faţa aşa de palidă, aşa de delicată,* de care va lega o strânsă prietenie şi alături de care va lupta în revoluţia pentru eliberarea poporului român.

Antinomia dintre individ şi societate îşi face apariţia şi la pictorul Ioan, prietenul lui Toma, antinomie ce derivă din inadaptabilitatea sa într-o societate decăzută sub raport moral: *o lume de răi, de făţarnici, de egoişti, ce fac pe virtuoşii, pe nobilii, pe sufletele caste.* Astfel că, şi el este nevoit să poarte o mască, dar a veseliei silite, doar pentru a ascunde un suflet sfâşiat de durere: *nu ştie şi nici nu vrea să ştie pentru ce trăieşte. Îşi râdea de ceri şi de Dumnezeu, încât ţi s-ar fi părut că sub zdrenţele lui râde un rege sceptic şi crud ca Satana.*

Iubirea ideală, sentimentul cel mai pur şi mai desăvârşit al fiinţei umane, îi învăluie sufletul şi îi asigură calea spre fericirea deplină alături de perechea sa Sofia, însă Ioan va cunoaşte şi opusul acestei fericiri din momentul pierderii iubitei. După moartea timpurie a Sofiei, el cade într-o stare de tristeţe nemărginită, ce-l determină să dispreţuiască şi mai mult oamenii: *e infam tot ce e în om... Nu cred în această bestie răutăcioasă, care se trage din maimuţe şi care şi-a adus toate obiceiele rele ale strămbunilor ei.*

De altfel, evenimentul tragic al pieirii fiinţei iubite crează premisele apariţiei antinomiei afective, aceea dintre iubire şi opusul acesteia. Văzuse în Sofia un ideal feminin, *unînger cum îl cugetă Dumnezeu numai o dată în mijlocul eternităţei sale fără margine,* şi, o iubise atât de puternic, încât dispariţia timpurie a acesteia îi provoacă o suferinţă tot atât de mare, iar sfâşierea afectivă resimţită mai apoi îl determină să urască orice altă femeie.

Spre deosebire de Toma Nour, Ioan consideră însingurarea drept o laşitate şi caută să se elibereze de durerea instalată în sufletul său, prin lupta împotriva duşmanilor poporului român. Fiind „sătul şi dezgustat de viaţă, el decide de a se arunca întreg în curentul timpului şi de a se lăsa dus, dacă nu poate duce. Pentru că o ţintă ideală nu e convenabilă în timp, pentru că el în timp nu e la locul său, de aceea el îşi alege o ţintă secundară, contrapusă naturii lui interne, şi o execută după puteri". Criticul E. Simion este de părere că: „luând parte la evenimentele revoluţionare, Ioan pierde, în biografia lui morală, ceva din dârza dezamăgire de mai înainte, câştigând luciditatea şi simţul luptătorului ataşat unei cauze înalte. Între cel care contestă, cu mândrie satanică, nobleţea omului, considerând lumea o alcătuire tenebroasă, demnă de cel mai adânc dispreţ, şi tribunul înflăcărat, iubitor şi iubit de oameni, este o deosebire asupra căreia Eminescu nu insistă, dar care nu rămâne neobservată la lectură." (SIMION, 1964: 38)

Astfel, un profund sentiment patriotic îi străbate sufletul decepţionat atunci când se lansează în acţiuni titanice, reuşind astfel să-şi vindece sufletul chinuit de mari decepţii, însă viaţa îi va fi curmată în revoluţie, având parte de un sfârşit tragic şi mult prea timpuriu.

Prin Ioan, Toma Nour o cunoaşte pe Poesis, alături de care va trăi o frumoasă poveste de dragoste, pe care, însă, realităţile crunte ale vieţii o vor contrazice. Iubirea profundă pentru acest *înger trandafiriu* îl smulge din condiţia reală, conferindu-i privilegiul de a se simţi divin: *pierdut în visării fără fine* (...), *uitam pe Dumnezeu, visam că eu îs lumea cu miriade stele şi miriade flori, şi-mi părea că-mi plec albastrele mele mări şi înstelatele mele ceruri, munţii mei cei negri şi văile mele cele verzi, nopţile mele cele lunatece şi zilele mele cele de*

BDD-A28313 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:09 UTC)

foc, îmi părea că le plec toate unei palide umbre de argint, ce-mi părea centrul lumei - umbra Poesis.

Eroul îşi proiectează o iubire ideală, îşi identifică însăşi existenţa cu dragostea, iar dezamăgirea resimţită în momentul în care află de trădarea iubitei, este atât de profundă, încât sfârşitul iubirii este pentru el sfârşitul existenţei şi încearcă să-şi pună capăt zilelor, fără să reuşească, însă. După această experienţă nefericită el cade într-o stare de *atonie*, afirmând că: *pentru realitate eu eram omorât, nepăsare leneşă, lene de a cugeta, lene de-a simţi, abrutizarea cea mai adâncă şi mai idioată, iată ce făcuse din mine amorul unei femei.* Dacă alături de Poesis *era zdrobit de fericire* fără ea *era zdrobit de durere.*

O antinomie afectivă trăieşte eroul în aceste împrejurări, antinomie care-i sfâşie sufletul. O iubeşte pe Poesis şi ar vrea să rămână tot restul vieţii alături de ea, dar o şi urăşte pentru trădarea ei, peste care nu poate să treacă. Atunci când Toma reuşeşte să depăşească antinomia afectivă, dorind s-o ierte pe Poesis pentru tot şi să rămână alături de ea pentru totdeauna, este prea târziu, întrucât Poesis nu mai era în viaţă. Văzând în aceasta marea sa iubire, perechea ideală care îl completa perfect, Toma Nour nu va reuşi să renunţe la această imagine desăvârşită în decursul vieţii sale, drept pentru care el va fi incapabil de a mai iubi vreodată. Perechea ideală,Toma Nour şi Poesis, care prin a lor iubire unică şi irepetabilă, depăşeşte atracţia instinctuală cât şi afectivitatea spirituală, reuşind astfel să realizeze sinteza amândurora sau altfel spus reîntregirea unităţii primordiale desăvârşite, aceea a făpturii Androginului.

Poesis, la rândul ei, trăieşte o antinomie afectivă, dar şi etică, totodată. Este pusă în situaţia de a alege între iubirea profundă ce-o simţea pentru Toma şi iubirea ce i-o impusese natura, iubirea pentru propriul tată, dar şi în poziţia de a-şi păstra demnitatea sau de a ceda desfrâului, din pricina sărăciei. Poesis se vede nevoită să refuze iubirea oferită de Toma şi să accepte un alt barbat mult mai bogat, doar pentru a-şi putea întreţine tatăl bolnav, justificându-şi în acest mod comportamentul faţă de Toma în scrisoarea de adio lăsată lui: *m-ai crezut trădătoare, desfrânată, şi-ai luat lumea în cap. Tomo, nu mai cer iubirea ta, căci când vei citi aceste şire, n-ai mai putea iubi decât cranul cel îngropat şi ochii cei morţi a unei fete nebune –nebune de amorul tău- zdrobite de iubirea ce i-o impusese natura, de iubirea pentru bătrânul ei tată. Tata bolea, eu nu puteam câştiga nimic. Ce eram să fac? Să cerşesc, aş fi roşit. M-am vândut dar. De câte ori am cugetat să mă duc la tine, să încongiur picioarele tale cu braţele mele, să te rog, să te conjur ca să mă ierţi. M-aş fi făcut sclava ta, căci te iubeam, te iubesc!* Astfel, din ipostaza de *înger blond*, neîntinată şi fără de păcat, Poesis ajunge în aceea de *demon crud şi fără suflet.*

Această dublă ipostază a eroinei a fost semnalată de criticul E. Simion, care consideră că: „una e divină, suavă alcătuire de lumini, posesoare a tuturor virtuţilor, o *donna angelicata*, cealaltă, o *Veneră* ce s-a prostituat, un demon crud. (SIMION, 1964: 61). De altfel, Poesis, îi apare aceluiaşi E. Simion drept „o imagine a suavităţii, în funcţie de care se defineşte personalitatea faustiană a eroului”(IBIDEM: 60), dominată de mari enigme. Sfâşierea sufletească datorată puternicei opoziţii afective este de nesuportat, iar Poesis sfârşeşte tragic, punându-şi capăt zilelor.

Aflat în starea de *atonie*, datorată pierderii iubitei, din care nimeni şi nimic nu părea să-l determine să revină la realitate, Toma Nour primeşte impulsurile de care avea nevoie. Văzându-l pe Ioan angajat în revoluţie, dar şi ororile ce se petreceau în jurul lui, se lansează şi el în această acţiune eroică de înfăptuire a unui ideal patriotic.

Astfel, Toma Nour îndrăzneşte să se avânte în lupta pentru eliberarea poporului român, alături de Ioan, deşi se afla într-un univers al dezamăgirii şi al durerii, iar prin participarea sa la revoluţie, eroul încearcă să-şi depăşească stările antinomice care îi mistuie sufletul şi să iasă din starea de nepăsare leneşă în care se afla. De altfel, exegetul E. Simion

BDD-A28313 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:09 UTC)

este de părere că „Toma Nour, Ioan reprezintă cu variaţii de caracter un tip ce oscilează între atitudini demonice, faustiene şi elanuri titanice, între visătorul abstras de realitate, căzut în stare de atonie şi eroul byronian, ce caută să pună capăt deprimării morale şi tristeţii filozofice prin fapte eroice.” (IBIDEM: 58)

Experienţa revoluţiei îi prilejuieşte eroului byronian, Toma Nour, trăirea antinomiei etice, aceea dintre legea morală de a nu ucide şi opusul acesteia. Declanşarea revoluţiei este evenimentul care îl smulge din starea de atonie în care se afla, întrucât cele mai profunde sentimente patriotice răzbat la suprafaţă din adâncul sufletului său îndurerat, iar Toma se angajează în luptă, fiind astfel nevoit să săvârşească păcatul capital, acela de a ucide. Acţionează, însă, atât de brutal, atunci când cele mai importante valori ale existenţei sale sunt ameninţate: credinţa, iubirea, prietenia şi nu în ultimă instanţă, naţiunea. Crimele comise în virtutea acestor idealuri, eroul le justifică prin însăşi natura omului de a nu rămâne pasiv în faţa ameninţărilor directe, considerând că *legile cari compun fundamentul eticei chiar tendreptăţesc de-a cere cât ţi s-a luat, de a face cât ţi s-a făcut, pentru că numai aşa se poate restitui echilibrul, dreptul pe pământ. Dar virtutea ar cere să nu-l ucizi. Nimeni nu-i obligat să fie virtuos, fiecine să fie drept – şi când sentinţa acelui drept nu găseşte carnefice, fă-te singur carneficele ei. Un om de ucis, o literă necitită; un oraş de ars, o pagină de-ntors – iată cartea de legi a revoluţiunilor, a dreptăţii lui Dumnezeu.*

De la starea de ură împotriva umanităţii care-l înconjoară, eroul atinge o nouă condiţie, superioară, aceea a patriotului înflăcărat mânat de cele mai pure sentimente de iubire de ţară. Se poate crede că eroul eminescian depăşeşte antinomia socială trăită până în momentul angajării în lupta de eliberare a naţiunii, însă nu poate fi vorba decât de o încercare de restabilire a echilibrului interior, cât şi exterior, încercare soldată cu un eşec.

Înfrângerea suferită în revoluţie nu face decât să-i adâncească şi mai mult suferinţa eroului, care, pe lângă pierderea celui mai bun prieten, dar şi a iubitei, reprezintă experienţele nefaste ce au contribuit din plin la pustiirea sa sufletească şi la retragerea într-un univers al singurătăţii.

Aşadar, trăirile antinomice ale eroilor eminescieni, prilejuite de inaderenţa acestora la o perioadă istorică contrapusă firii lor, sunt sfâşietoare, eroii încercând să le depăşească sau altfel spus să realizeze o împăcare a termenilor contradictorii. Pictorul Ioan reuşeşte să-şi depăşească antinomiile şi să treacă peste suferinţa şi dezamăgirea instalate în sufletul său, prin participarea sa la revoluţie, dar sfârşeşte tragic în luptă. Pentru Poesis, însă, trăirile antinomice sunt de nesuportat, iar sinuciderea îi apare drept singura cale prin care să se elibereze de suferinţă. Eroul Toma Nour, căzut în suferinţă şi însingurare, al cărui suflet este mistuit de trăirile antinomice instalate pe parcursul existenţei sale, rămâne până la capăt un idealist, având şi el parte de un sfârşit tragic, dar în sensul că este supus destinului implacabil al omului de geniu schopenhauerian, acela de a fi pustiu.

BIBLIOGRAPHY

1. Călinescu, George. et alii, *Clasicism, baroc, romantism,* Dacia, Cluj, 1971;
2. Călinescu, George., *Opera lui Mihai Eminescu*, vol. II, Academia Română, Bucureşti, 2002;
3. Dumitrescu Buşulenga, Zoe, *Eminescu şi romantismul german*, Bucureşti, Ed. Eminescu, 1986;
4. Eminescu, Mihai., *Proză*, Litera, Bucureşti, 2010;
5.Ghidirmic, Ovidiu, *Moştenirea prozei eminesciene,* Scrisul Românesc, Craiova, 1992;
6.Gorcea, Petru Mihai, *Eminescu, vol. II,* Paralela 45, 2002;
7. Ibrăileanu, Garabet., *Mihai Eminescu*, Junimea, Iaşi, 1974;

BDD-A28313 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:09 UTC)

8. Petrescu, Aurel., *Eminescu. Originile romantismului*, Albatros, Bucureşti, 1983;
9.Vianu, Tudor, *Mihai Eminescu,* Junimea, Iaşi, 1974;
10. Vianu, T., Cioculescu, Ş., Streinu, V., *Istoria literaturii române moderne*, Eminescu, Bucureşti, 1985;
10. Simion, E., *Proza lui Eminescu*, Editura pentru Literatură, Bucureşti, 1964;
11. *Studii eminesciene*, Albatros, Bucureşti, 1971.

BDD-A28313 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:09 UTC)